

EVALUATIE PILOT GEZINSVERTEGENWOORDIGER 'SCHEIDEN ZONDER SCHADE'

Samenvatting

Woerden, 21 januari 2022

Dr. J. van Aar
Mr. M.J.E. Lenglet
L.D.R. Torregrosa, MSc

Samenvatting

Aanleiding en doel

De gevolgen van een complexe scheiding kunnen voor kinderen groot zijn. Het overheidsprogramma Scheiden zonder Schade van het ministerie van Justitie en Veiligheid en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport heeft als doel schade bij kinderen als gevolg van een complexe scheiding te voorkomen. Dit gebeurt onder andere door het ontwikkelen van een nieuwe scheidingsaanpak in de regiolabs Den Haag en Oost-Brabant. Een onderdeel van de nieuwe scheidingsaanpak is de pilot Gezinsvertegenwoordiger/Casushouder. In deze pilot wordt zo vroeg mogelijk in het scheidingsproces een gezinsvertegenwoordiger bij een gezin betrokken om ouders en kinderen te begeleiden tijdens de scheiding. Het doel van de inzet van een gezinsvertegenwoordiger is de-escalatie en dejuridisering van het conflict.

Onderzoeksverantwoording

Het doel van het huidige onderzoek is inzicht te geven in de bijdrage van de gezinsvertegenwoordiger aan de beoogde doelen van de nieuwe scheidingsaanpak: de-escalatie en dejuridisering en in de wenselijkheid van een gezinsvertegenwoordiger als onderdeel van de nieuwe scheidingsaanpak en de wijze waarop dat kan worden ingevuld. Om dit doel te bereiken zijn acht onderzoeksvragen geformuleerd (zie paragraaf 2.3).

Ter beantwoording van de onderzoeksvragen is gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden, zoals interviews met onder andere ouders en gezinsvertegenwoordigers, een analyse van de deelnemende gezinnen in de pilot en vragenlijsten voor ouders, gezinsvertegenwoordigers en samenwerkingspartners. Bij de start van het onderzoek is een beleidslogica gereconstrueerd met daarin een beschrijving van de veronderstelde werkzame elementen en beoogde opbrengsten van de inzet van een gezinsvertegenwoordiger, evenals een evaluatiekader met de belangrijkste meetindicatoren.

Voornaamste bevindingen

Kenmerken van de casussen

Op het moment van aanmelding in de pilot bevond ongeveer de helft van de gezinnen (11 van de 23) zich nog in het scheidingsproces en was de scheiding de reden voor aanmelding voor de pilot. Bij 9 gezinnen waren de ouders al gescheiden en werd een gezinsvertegenwoordiger ingezet vanwege het ontbreken van een omgangsregeling, of ouderschapsplan of vanwege een nieuw conflict na de scheiding. Bij 20 van de 23 gezinnen waren er al andere professionals betrokken op het moment dat de gezinsvertegenwoordiger betrokken raakte bij het gezin. In 18 van de 23 gezinnen heeft de gezinsvertegenwoordiger ouders en/of kinderen doorverwezen naar een andere professional.

Gemiddeld was een gezinsvertegenwoordiger gedurende 5 maanden betrokken bij een gezin en besteedde 2 uur per week aan de begeleiding van een gezin. Deze begeleiding bestond uit gemiddeld 2 tot 10 gesprekken met ouders, gezamenlijk en apart. In 14 van de 23 gezinnen heeft

de gezinsvertegenwoordiger met de kinderen gesproken, gemiddeld vonden er tussen de 1 en 3 gesprekken met de kinderen plaats.

Ervaringen van ouders

Tijdens het onderzoek zijn zes ouders geïnterviewd. Twee ouders hebben een digitale vragenlijst over de pilot ingevuld. Ouders zijn gevraagd naar hun ervaringen met de werkwijze van de gezinsvertegenwoordigers en naar eventuele opbrengsten van de inzet van een gezinsvertegenwoordiger.

Bij alle ouders werkten de gezinsvertegenwoordigers in een duo. Vijf van de zes geïnterviewde ouders vonden deze werkwijze prettig: de gezinsvertegenwoordigers vulden elkaar aan in expertise, werkwijze en persoonlijkheid. Bijna alle ouders benoemden de persoonlijke aandacht van de gezinsvertegenwoordigers en waren hier positief over. De gezinsvertegenwoordigers besteedden tijdens de gesprekken aandacht aan de communicatie tussen ouders en confronteerden hen met hun gedrag en de manier waarop zij op elkaar reageerden. Ook stelden de gezinsvertegenwoordigers continu de kinderen centraal door te benoemen welk effect het gedrag van ouders op de kinderen kon hebben, zowel in positieve als in negatieve zin. Alle ouders hebben uitleg en informatie gekregen over de praktische zaken van een scheidingsproces en de meeste ouders zijn door de gezinsvertegenwoordigers voorgelicht over de mogelijke psychische gevolgen van een scheiding, zoals het ervaren van gevoelens van rouw en verlies. De helft van de ouders is door de gezinsvertegenwoordigers doorverwezen naar een mediator. In een enkel geval is er hulpverlening ingezet voor de kinderen.

Niet alle ouders waren enthousiast over de betrokkenheid van een gezinsvertegenwoordiger: zij vonden vooral dat de gezinsvertegenwoordigers meer met de kinderen hadden moeten spreken en de kinderen meer hadden moeten betrekken bij het traject met de gezinsvertegenwoordiger.

Ervaringen van de gezinsvertegenwoordigers

Tijdens het onderzoek zijn acht gezinsvertegenwoordigers geïnterviewd op drie verschillende momenten. Vier andere gezinsvertegenwoordigers hebben een digitale vragenlijst over de pilot ingevuld. De gezinsvertegenwoordigers zijn gevraagd naar hun werkzaamheden en naar de opbrengsten van hun inzet.

De gezinsvertegenwoordigers benoemen als voornaamste werkzaamheden gedurende de pilot:

- Gesprekken voeren met ouders, individueel en gezamenlijk;
- Gesprekken voeren met kinderen;
- Uitleg geven over het scheidingsproces;
- Psycho-educatie geven over scheiden en de gevolgen daarvan;
- Ouders inzicht geven in elkaars positie;
- Fungeren als vraagbaak voor ouders;
- Ouders adviseren over en verwijzen naar mediator of hulpverlening;
- Monitoren, onder andere van de ingezette hulpverlening;
- Tijdens het hele traject beschikbaar zijn als dat nodig is.

Vijf van de acht geïnterviewde gezinsvertegenwoordigers zien meerdere overeenkomsten tussen hun werk als gezinsvertegenwoordiger en hun reguliere functie. Drie gezinsvertegenwoordigers

monitorden tijdens de pilot gezinnen langer en spraken tijdens de pilot altijd met de kinderen. Het merendeel van de gezinsvertegenwoordigers vindt dat hun inzet een positief resultaat heeft gehad in de gezinnen: de meeste ouders zijn (weer) met elkaar in gesprek gegaan, wat volgens de gezinsvertegenwoordigers in een deel van de gezinnen ook rust heeft gebracht. Doordat de gezinsvertegenwoordigers ouders confronteerden met hun gedrag werden ouders zich volgens hen bewust van de effecten van hun gedrag op elkaar en op kinderen en waren zij (beter) in staat het belang van de kinderen voorop te stellen. Volgens meer dan de helft van de gezinsvertegenwoordigers heeft hun inzet escalatie van en strijd tussen ouders verminderd dan wel voorkomen. Volgens twee gezinsvertegenwoordigers is in een aantal gezinnen ook de stap naar een advocaat voorkomen. Tegelijkertijd zeggen andere gezinsvertegenwoordigers dat zij niet weten of hun inzet geleid heeft tot de-escalatie en dejuridisering wegens de korte looptijd van de pilot.

De meerderheid van de gezinsvertegenwoordigers vond het werken als gezinsvertegenwoordiger interessant en uitdagend. Tegelijkertijd wordt het werken met ouders in een complexe scheiding door meerdere gezinsvertegenwoordigers als moeilijk en zwaar ervaren. Het kost volgens hen relatief veel tijd om iets te bereiken bij en met ouders.

Conclusie: beantwoording voornaamste onderzoeksvragen

Opbrengsten

De inzet van een gezinsvertegenwoordiger heeft volgens ouders en gezinsvertegenwoordigers de volgende positieve resultaten opgeleverd:

- Inzicht: de uitleg over rouw en verlies heeft meerdere ouders inzicht gegeven in de verschillende fasen van een scheiding. Ook heeft een aantal ouders meer inzicht gekregen in het verloop van een scheiding;
- Verbeterde communicatie: de gezinsvertegenwoordigers hebben ervoor gezorgd dat ouders (weer) met elkaar in gesprek gingen of dat ouders zonder strijd met elkaar konden praten;
- Het belang van de kinderen staat voorop: de meeste ouders zijn zich (meer) bewust geworden van en houden meer rekening met het belang van de kinderen tijdens de scheiding, doordat de gezinsvertegenwoordigers tijdens de gesprekken continu het belang van de kinderen centraal stelden;
- Rust: de inzet van een gezinsvertegenwoordiger heeft bij de meeste ouders gezorgd voor rust, doordat de gezinsvertegenwoordigers hen het gevoel gaven er niet alleen voor te staan en ouders zich daardoor gesteund en ondersteund voelden;
- Continuïteit: de lange(re) betrokkenheid van een gezinsvertegenwoordiger gaf ouders het vertrouwen dat de gezinsvertegenwoordiger gedurende de scheiding beschikbaar was om op terug te vallen.

Werkzame elementen

Het onderzoek heeft inzicht gegeven in een aantal werkzame elementen van de inzet van een gezinsvertegenwoordiger die mogelijk bijdragen aan de-escalatie en dejuridisering:

- Werken in duo's: zowel de ouders als de gezinsvertegenwoordigers zijn tevreden over het werken in duo's, omdat gezinsvertegenwoordigers elkaar aanvulden in expertise, werkwijze en persoonlijkheid. In een aantal gezinnen richtte de ene gezinsvertegenwoordiger zich op

de ouders en het scheidingsproces, terwijl de andere gezinsvertegenwoordiger zich meer op de kinderen richtte;

- Aandacht voor communicatie: de meeste ouders vertellen dat de gezinsvertegenwoordigers tijdens de gesprekken uitdrukkelijk aandacht hebben besteed aan de communicatie tussen ouders onderling. Ook werden ouders geconfronteerd met bepaald gedrag van zichzelf en met de manier waarop zij op elkaar reageren;
- Kinderen centraal stellen: de gezinsvertegenwoordigers stelden continu de kinderen centraal door steeds te benoemen welk effect het gedrag van ouders op de kinderen kon hebben;
- Voorlichting geven: de gezinsvertegenwoordigers gaven ouders uitleg over de te nemen stappen tijdens een scheiding en over de mogelijke psychische gevolgen van een scheiding, zoals het ervaren van gevoelens van rouw en verlies.

Reflectie op de pilot en het onderzoek

Tijdens het onderzoek is gebleken dat zowel in de uitvoering van de pilot als in de uitvoering van het onderzoek zich een aantal belangrijke beperkingen heeft voorgedaan. Als gevolg van deze beperkingen kunnen er geen conclusies getrokken worden over de effectiviteit van de inzet van een gezinsvertegenwoordiger en de daaraan ten grondslag liggende werkzame elementen van de inzet van een gezinsvertegenwoordiger. Wel heeft het onderzoek enkele opbrengsten van de inzet van de gezinsvertegenwoordiger opgeleverd die door de respondenten waargenomen zijn bij de gezinnen die deelnamen aan de pilot. Daarnaast heeft het onderzoek een aantal inzichten gegeven in de benodigde randvoorwaarden voor een pilot als deze en in de manier waarop een soortgelijk onderzoek het beste vormgegeven kan worden in de toekomst. Het onderzoek heeft de volgende beperkingen van de pilot inzichtelijk gemaakt:

- *De lerende benadering:* de meeste gezinsvertegenwoordigers waren lange tijd zoekend naar hun taak en rol als gezinsvertegenwoordiger en naar wat er tijdens de pilot van hen verwacht werd. Dit leidde ertoe dat de meeste gezinsvertegenwoordigers zich afwachtend opstelden in het oppakken van gezinnen in de pilot en veelal dezelfde werkzaamheden als in hun reguliere functie uitvoerden;
- *Tijd:* door de ervaren werkdruk en beperkte vrijstelling van hun reguliere werkzaamheden begeleidden de gezinsvertegenwoordigers slechts een beperkt aantal gezinnen in de pilot;
- *Instream:* door de terughoudendheid van de gezinsvertegenwoordigers in het oppakken van gezinnen en doordat veel ouders door de scheiding al te veel aan hun hoofd hadden om aan de pilot deel te nemen, was de instroom van gezinnen in de pilot laag.

Verder werd er tijdens het onderzoek een aantal beperkingen geconstateerd die aan de uitvoering van het initiële onderzoeksvoorstel in de weg stonden en die mede tot gevolg hebben dat er geen conclusies getrokken kunnen worden over de effectiviteit van de inzet van een gezinsvertegenwoordiger:

- *Beperkte respons:* slechts zes ouders en twee samenwerkingspartners hadden, ondanks herhaalde verzoeken, tijd en zin om mee te werken aan een interview. Dit hangt uiteraard ook samen met de beperkte deelname van gezinnen aan de pilot. Ook de respons op de vragenlijsten, uitgezet wegens de tegenvallende deelname aan de interviews, was laag: slechts twee ouders en één samenwerkingspartner hebben deze vragenlijsten ingevuld;
- *Geïnterviewde ouders:* Vier van de zes geïnterviewde ouders zijn begeleid door de gezinsvertegenwoordigers van één pilotlocatie. Ook was er bij de ouders die wij gesproken

hebben geen of nauwelijks sprake van escalatie. Hierdoor is het onderzoek niet representatief.